

Glasbeni spoti v sozvočju z naravo

Božji volek, vir: LIFE Naturaviva

Že praktično »vsak vrabec« čivka o tem, da se biotska pestrost po vsem svetu izjemno hitro zmanjšuje. Pravimo, da se človeštvo in planet srečujeta s krizo biodiverzitete. Raziskovalci opozarjajo, da smo na pragu še-stega množičnega izumiranja živalskih in rastlinskih vrst in naj opozorila jemljemo zelo resno. Ob petem množičnem izumiranju vrst pred približno 60 milijonov let so na primer z Zemlje izginili dinosavri. Vendar pa je bil za tedanje izumiranje kriv komet, ki je padel na Zemljo, danes pa vrste prvič v zemeljski zgodovini izumirajo zaradi ene same vrste, človeka.

Skrajni čas je za ostre ukrepe v zavedanju, da se moramo odpovedati tudi udobju in začeti živeti trajnostno. A pot do takšnega zavedanja ni enostavna. Ravno zato smo začeli o glasbi razmišljati kot izjemno pomembnem sredstvu glasnika narave, kajti glasba v poslušalcih vzbudi nezavedne občutke, jih okrepi in jim da nov, globlji pomen.

Glasba nam je kot izobraževalno orodje postala izziv, kako glasbenemu občinstvu približati naravo in ji z abstraktnim in ponotranjenim glasbenim sporočilom dopovedati, kako nujno je, da naravo občudujemo in ohranjamo; kot vir navdih, kot vir življenja in kot temelj našega obstoja in bivanja. Podporo za to smo dobili v Nacionalnem inštitutu za biologijo, ki je kot vodilni partner skupaj z Inštitutom Lutra in drugimi partnerji prijavil evropski projekt LIFE Naturaviva – Biodiverziteteta – umetnost življenja. Glavni cilj tega je bilo sporočilo o vrednosti biodiverzitete prenesti ljudem v zadnji kotiček Slovenije. Ker sem po poklicu glasbenica in biologinja, sem predlagala, da bi izbrali samospelve s temami iz narave, to posneli v izogib morebitnega ponovnega zaprtja zaradi epidemije in pripravili glasbene spote oz. video klippe ter tako širili vest o biološki raznovrstnosti. Obenem bi s tem mogoče vzbudili več zanimanja za samospjev in pridobili nove poslušalce, ki sicer ne hodijo na koncerte klasične in resne glasbe, ampak so raje v naravi.

Kako smo povezali naravovarstvene teme z glasbo

V začetni fazi smo naredili izbor samospelov s tehtnim naravovarstvenim sporočilom. Prednost smo dajali slovenskim samospelom, ki zaradi jezika nosijo večjo sporočilno težo pete besede, saj jo poslušalci bolj razumejo in s tem bistveno bolj ponotranjijo. Ker

pa imajo tudi samospevi tujih skladateljev velika glasbena sporočila na temo narave, smo se odločili ali za prevod ali za to, da sporočilo o ohranjanju narave ponesejo onkraj meja Slovenije, saj smo pravzaprav glede propadanja biotske pestrosti vsi v istem čolnu. Glasba je svetovljanska, narava pa je brezmejna. Za vsak posamezen samospjev, bodoči videospot, smo predhodno pripravili scenarij, temu pa je sledil izbor slikovnega in video gradiva ter besedil, ki podpirajo glasbeno sporočilo kot glasnika pri dviganju zavesti o potrebi po ohranjanju narave. Po študiju in vajah smo sopranistka Petra Vrh Vrezec in pianista Jelena Boljubaš ter Tadej Horvat spomladni in poleti leta 2022 v studiu Piano Room s tonskim mojstrom Borutom Belančičem posneli izbrane skladbe. Podoben program je umetniški sestav skupaj s tenoristom Nejcem Jenkom, baritonistom Alom Vrezcem ter pianistko Marjano Hönigsfeld Adamič, sicer vodjo Inštituta Lutra, pilil na t. i. naravovarstvenih koncertih po Sloveniji, imenovanih Musica viva, ki so bili del projektnih aktivnosti, zato smo k posameznim spotom dodali kratke izseke s teh koncertov, ki so bili zanimivi zaradi dramske igre in kostumov s temami iz narave, delo kostumografa Matica Velerja. Dokončane video klippe smo naložili na kanalu evropskega projekta (pod imenom »Naturaviva«) na YouTube, nekatere pa so tudi na mojem osebni kanal na YouTubeu (»petravrhvrezec«).

Zamislil v ozadju video klipov

Že ob brskanju po glasbeni literaturi sem ugotavljala, da so bili vedenje, oglašanje, barvitost in oblike živih bitij izjemno privlačni za skladateljske izzive. Eden od vzorčnih samospelov je gotovo Schubertova *Postrv/Die Forelle*, op. 32, št. 550 z izjemno spretno uglasbenim potočkom v klavirju in orisovanjem občutkov ob opazovanju postevi. Samospjev je videti res sijajno, saj z njim lahko ljudem iskreno, tudi »dramatično«, pokažemo problem nenadzorovanega lova divjih živali. Moja naravovarstvena ideja ob

Avstrijski skladatelj Franz Peter Schubert (1797–1828).
Vir: Wikipedia

besedilu in glasbi je bila pokazati problem izginjanja naše izjemno ogrožene avtohtone soške postevi, ki jo izpodriva tujerodna, umetno vnesena potočna postev. To so vnesli ravno zaradi ribolova. Tu se gledalci in poslušalci nagledajo lepot slovenskega rečnega ponosa – Soče, obenem pa spoznajo obe postevi ter probleme nenadzorovanega, nestrokovnega in uničujočega posega v naravo.

F. Schubert:
POSTRV:

Prav posebna ptica pa je mnogim skladateljem še posebej narekovala zapise v notno črtovje – slavec. Zanimiva ptica, ki se k nam vrne iz afriških prezimovališč in poje pri nas le dober mesec. Potem pa znova utihne, ko skrbi za novi rod, in kmalu znova »izgine« do naslednjega leta. Ko poje, žvrgoli noč in dan s silovito, glasno in izjemno melodično pesmijo. Tudi francoski skladatelj Camille Saint-Saëns je v samospjevu *Le rossignol et la rose (Slavec in vrtnica)* občudoval njegovo petje. Poigral se je s koloraturami, ki posnemajo izjemno melodično pesem izvrstnega ptičjega pevca. Ob tem smo s sporočilom želeli poudariti, da nam narava podarja zelo pomembno ekosistemsko storitev, na katero radi pozabljamo, navdih. Če bomo znali naravo ohraniti, bomo lahko še dolgo uživali v njenih čudovitih naravnih zvokih, ki nas bodo navdihovali za nove stvaritve.

C. Saint-Saëns:
SLAVEC IN VRTNICA:

Samospev francoskega skladatelja Ernesta Chaussona *Les papillons*, op. 2, št. 3 (*Metulj*) v klavirskem partu simpatično »naslika« plahutanje metulja, vokal medtem pripoveduje zgodbo o hrepenenju po svobodi in metuljevih krilih, ki te lahko ponesejo k svojemu dragemu. Tukaj smo se s sporočilom osredotočili na veliko in čudovito pestrost metuljev. Video klip se zaključuje z mislijo, da ob vsej tej lepoti pogosto pozabimo na njihovo pomembno vlogo opravešanja.

E. Chausson:
METULJ

V glasbi se je znašel celo za nekatere nepričakovane močeradi. *Salamandra*, op. 107, št. 2 je uglasbil Johannes Brahms. Pri tem je naravovarstveno sporočilo osredotočeno na močerada oz. dvoživke, ki so pomembni kazalniki zdravih vodnih ter kopenskih življenjskih prostorov. Z varovanjem in ohranjanjem kompleksnega mozaika življenjskih prostorov, kot so gozdovi, travniki, mejice, tekoče in stoječe vode, skrbimo tudi za dolgoročno zagotavljanje ugodnega okolja za življenje ljudi ter drugih živalskih in rastlinskih vrst. Prevajalec Štefan Vevar je samospev zelo spretno prevedel v slovenščino prav za to priložnost. Samospev v slovenščini namreč s svojo pripovedno močjo še bolj pritegne in osvoji slovenskega poslušalca.

J. Brahms:
MOČERAD

Tudi na slovenske samospeve nismo pozabili. Skladatelju Benjaminu Ipavcu je pikapolonica ali božji volek, kakor so ji nekdaj rekli, tako sedla v srce, da je nastala skladba *Božji volek*. Pesem sem opremila z besedili o naši domorodni sedempikčasti polonici, pridni pobiralki listnih uši z vrtnih pridelkov. Ko so začeli vnašati tujerodno harlekinsko polonico za varstvo kulturnih rastlin, je zadeva ušla izpod nadzora. Nova polonica se izjemno hitro razmnožuje in širi ter je zelo uspešna pri izpodirvanju naše, ki tiho in skoraj neopazno izginja, z njo pa žal tudi Ipavčev predmet navdih.

B. Ipavec:
BOŽJI VOLEK:

Nenavadno je, da se je Radu Simonitiju dopadel polž. Z glasbo je opisal polžem lastno počasnost. Kljub slednji pa so polži pri premagovanju ovir presenetljivo spretni in

vsekakor evolucijsko uspešna živalska skupina, saj jih po številu in pestrosti vrst prekašajo le žuželke. V spotu želimo z lepimi filmi in barvitimi slikami polžev v naravi pokazati, da je to zelo lepa žival, če si le vzamemo čas in si ga natančno ogledamo.

Rado Simoniti:
POLŽ

Nad pticami so se navduševali tudi slovenski skladatelji. Simpatično vrabčje čivkanje in vedenje je v krasnem samospevu *Vrabc* glasbeno opisal velikolaški skladatelj Josip Pavčič. Vrabci so pogosti tako po slovenskih mestih, vaseh kot v naravi. Povečana urbanizacija pa »kosi« tudi po njih – v nekaterih mestih po svetu so žal začeli izginjati, o čemer slikovito govori tudi video klip.

J. Pavčič:
VRABC

Biolška raznovrstnost nam zagotavlja najrazličnejše ekosistemske storitve – vsakdanje, kot je kisik, do bolj prikritih, kot je mir v gozdu ali poslušanje žuborenja potočka. Premalokrat izvajani samospev Josipa Pavčiča *Ciciban – cicifuj* je več kot iskrič in primeren za občudovanje narave in njenih vedno bolj »omejenih virov«. V samospevu *Ciciban* teče veselo v »zeleni dan«, in ko uživa v naravi, ga vsak dan pozdravi tudi njegova znanka, ptičica. Ko ga opozori, da se je pozabil umiti, deček steče k bistremu potočku in se tam umije. Gre za pomembno besedilo, ki kaže sobivanje malega človeka z naravo, v tem primeru potočkom, ki je še vedno dovolj čist, da lahko *Ciciban* uživa njegove »sadove« oz. ekosistemske storitve.

J. Pavčič:
CICIBAN

Za marsikoga vsakdanji golob se je znašel v samospevu *Poletuje golobica* skladatelja Antona Foersterja. Navdih za biološko zgodbo sem iskala pri karizmatičnem ameriškem golobu selcu, ki je žalostno izumrl pred 100 leti. Nekaj kilometrov široke milijardne jate so prek nekega mesta potovale več dni ter dobredno zastrelje sonce. Pred 200 leti so to bile res milijonske jate, danes pa so od njih ostali žal samo še muzejski preparati. Človeški pohlep je uničil že dobršen del narave, ki vsak dan izginja pred našimi očmi ... Besedilo samospeva se zaključuje z mislijo: »Skozi oko ljubezni je le majhen korak v nebo.« Če bi na svet gledali skozi oči spoštljivosti do narave, bi nam lahko uspelo!

A. Foerster:
POLETUJE GOLOBICA

Posneli smo še nekaj drugih samospevov o naravi, pa tudi nekaj opernih arij in duetov. Ker je tega preveč, da bi vsako opisovala posebej, vas vabim, da si sami ogledate vsebine na projektne kanalu na YouTubeu:

Samospevi se velikokrat dotikajo tem iz narave, bodisi v smislu občutkov, ki se porajajo ob denimo odhajajoči ptici v tople kraje ali pa roži, ko skladatelj objokuje propadlo ljubezen, bodisi v uporabi glasbenih izraznih sredstev, ki oponašajo zvoke iz narave.

LIFE NATURAVIVA

Z video klipi smo dosegli tako ljubitelje kulture kot narave. Potrdili smo svoja predvidevanja, da imajo ljudje s poslušanjem glasbo (ali drugo umetnost) tudi »posluš« za naravo, a v svetu, preobremenjenem z informacijami, najrazličnejšimi sporočili, reklamami itd., nimajo skoraj nobene možnosti, da bi se jim narava odstrla v svoji pravi obliki in razsežnosti. Glasba pa ta prepad zapolnjuje. Konec koncev je glasbena umetnost s svojimi pravili tudi najbolj matematična umetnost in je bila glasbenikom, po duši naravoslovcem, že od nekdaj zelo blizu, denimo Olivieru Messiaenu, Ludwigu van Beethovnu, Einjuhaniju Rautavaari idr. S promocijskimi aktivnostmi – naravovarstvenimi koncerti in ogledi video klipov, pa se je izkazalo, da je narava skozi glasbene oči navduševala nad samospevom in klasično glasbo tudi naravoslovce, ki jih bomo, upam, še večkrat videvali na kulturnih prireditvah. To dejavnost v okviru možnosti sodelovanja z različnimi institucijami in deležniki nadaljujemo tudi po projektu, saj sta se znotraj naravovarstvene stroke vzpostavila nov način promocije in komunikacije biološke raznovrstnosti in medsebojno sodelovanje naravovarstvenikov na glasbenem področju, ki ga velja ohranjati. Ob prevečkrat praznih dvoranah brezplačnih recitalov samospeva so se z video klipi pokazala nova orodja, kako razmišljati pri pripravah recitalov, da bomo k poslušanju samospeva pritegnili več občinstva. Današnja javnost na različnih področjih potrebuje zgodbe, ki učijo ali razsvetljujejo, in ravno tako je v glasbi. Zgolj glasba danes zahtevnejšemu občinstvu ni dovolj, zato potrebujemo glasbo v kontekstu, s čimer bodo postali recitali privlačnejši, zanimivejši in predvsem bolj poglobljeni in bodo med poslušalci izzvali ponotranjena čustva in občutenja. V nasprotju z zabavno in lahkotno glasbo, ki kratkočasi in vedri, umetnostna oziroma klasična glasba razsvetljuje in ponotranja razmišljanja ter nas dela bogatejše, z ustreznim intelektualnim kontekstom pa postaja ob tem še učinkovitejša in privlačnejša. V dobi, ko postajata znanje in razgledanost vse večja družbena vrednota, se zdijo ti pristopi tudi v glasbeni umetnosti vse pomembnejši.

Petra Vrh Vrezec